

Наталія Листопад,
науковий співробітник
відділу початкової освіти
імені О.Я. Савченко
Інститут педагогіки НАПН України

РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ПОЧУТТІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Розвиток інтелектуальних почуттів у молодшому шкільному віці традиційно відбувається у контексті пізнавальної діяльності. Активне пізнання в процесі навчальної діяльності пов'язане з подоланням труднощів, успіхами та невдачами, тому виникає ціла гамма почуттів: подив, сумнів, радість, впевненість, задоволення, розчарування тощо. Ці почуття виражають ставлення людини до своїх думок, процесу та результатів інтелектуальної діяльності, вони пов'язані з розумовою, пізнавальною діяльністю людини та постійно супроводжують її.

Науковці і практики багатьох поколінь (Я.А. Коменський, К.Д. Ушинський, А.Н. Леонтьєв, Г.С. Костюк, В.О. Сухомлинський, О.Я. Савченко, Ш.О. Амонашвілі, Н.М. Бібік, І.Д. Бех, О.Л. Кононко та інші) зазначали, що без емоцій та позитивних почуттів, мотивації учіння сформувати пізнавальну самостійність молодших школярів неможливо.

О.Я. Савченко зазначає, «Щоб сформувати зацікавлене ставлення учнів до пізнання, треба спиратися не лише на почуття обов'язку, волі, які в цьому віці є слабкими регуляторами поведінки, а й на природну допитливість, емоційність, інтелектуальні почуття дитини, її самооцінку, роль у колективі тощо» [1,10].

Таким чином роль емоцій та почуттів у формуванні бажання і вміння, потреби і здатності вчитися незаперечна.

Поняття «інтелектуальні почуття» налічує чималу кількість варіацій. До них відносять: цікавість, допитливість, здивування, здогадку, почуття нового, що спонукає до пошуків глибших знань, почуття впевненості або сумніву, успіху або невдачі, гумору, іронії тощо.

Механізмом інтелектуальних почуттів є природжений орієнтувальний рефлекс, але його зміст цілком залежить від навчання, виховання, навколишньої дійсності, умов життя.

О. Я. Савченко описує зовнішні і внутрішні умови емоційного збагачення навчання. «До зовнішніх умов належать емоційна підготовка учнів, емоційна насиченість навчального матеріалу та обраних методів, незвичність способу постановки завдання, чіткість, динамічність переходу від одного виду роботи до іншого, вчасний перехід від пояснення до практичних дій учнів. Внутрішніми умовами емоційного збагачення навчання є процеси, що відбуваються під впливом не тільки зовнішніх умов, а й когнітивної підготовки та власної активності дітей, емоційності, успішності попереднього досвіду.» [2, 158].

На думку О.Я. Савченко, взаємовплив зовнішніх і внутрішніх умов породжує позитивні емоції, серед яких найсильніша – *радість пізнання*, що живить пізнавальні потреби учнів.

Зовнішні умови створює педагог на уроках та в позаурочній діяльності. Одним із дієвих способів, які націлені на формування емоційного інтелекту, є незвичні завдання.

Наведемо кілька таких завдань, які доцільно використовувати на уроках математики:

- лист дитини до дідуся/бабусі, друга/подруги, в якому вона описує, що планує відвідати їх, вказує число і час, коли прибуде, і скільки днів гостюватиме. Вчитель за цими даними формулює кілька завдань на обчислення, порівняння тощо;
- сюжетний малюнок, у якому треба за результатами обчислень піднятися на вежу і знайти ключ, яким можна відімкнути палац;
- вирази, де компоненти дій зашифровані певними символами (геометричні фігури, малюнки фруктів, рослин тощо);
- сюжетні задачі, в яких учні впізнають свій клас, свій район, своє місто;
- проекти, що стосуються шкільного життя, які створюють учні колективно;
- малюнок, який треба відтворити у видозмінених клітинках;
- маршрут, який треба подолати за вказаними стрілками або результатами обчислень;
- завдання на логіку з гумористичним підтекстом;
- завдання у вигляді загадки, ребуса, кросворда.

Дидактично доцільними є завдання у яких запрограмована правильна відповідь: обчисли ланцюжком по колу, допоможи герою пройти лабіринт, за допомогою обчислень розшифруй слово чи вислів тощо. Зазвичай зашифрованими є вислови про математику та слова «молодець», «успіхів» тощо. Самостійно справившись із таким завданням, учень/учениця переживають почуття задоволення, впевненості, радості, успіху.

У підручнику для студентів педагогічних факультетів Олександра Яківна радить: «Вихідним для вчителя має бути прагнення добитися, щоб *усі учні неодноразово пережили почуття справжнього успіху*. З цією метою для слабких дітей треба створювати ситуацію запрограмованого успіху» [2, 158].

У нинішніх непростих умовах реалізації освітнього процесу таку ситуацію успіху треба створювати для всіх здобувачів освіти. Адже позитивні емоції сприяють формуванню готовності молодшого школяра успішно діяти – гратися, дружити, вчитися.

Використані джерела

1. Савченко О.Я. Найважливіші результати початкової освіти. *Навчання і виховання учнів 4 класу*. Київ, 2005.
2. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи. – Київ, 2012.